

4. Богатуров А. Кризис стратегии «навязанного консенсуса»: [проблемы междунар. отношений] / А. Д. Богатуров, А. В. Фененко // Свободная мысль. – 2008. – № 11. – С. 5-18 ; Свободная мысль. – 2008. – № 12. – С. 5-18.

Стаття посвящена аналізу проблем політичного єдинства і досягнення політичного згоди в перехідних суспільствах. Визначено, що основними елементами політичного згоди є суб'єкти і об'єкти політики і виникаючі між ними відносини. Проаналізовані їх властивості.

The article is devoted to the analysis of problems of political unity and achievement of political consent in transitional societies. It is certain that the basic elements of political consent are subjects and objects of policy and arising up between them relations. Their properties are analysed.

Стаття надійшла до редколегії 09.04.2014

УДК 316.647.82:343.988-054.72

Павлова В. О., НУ «ОЮА»

КСЕНОФОБИЯ ЯК ФАКТОР ВІКТИМНОСТІ МІГРАНТІВ

Стаття присвячена аналізу ксенофобних проявів щодо мігрантів, які стають віктимними, тобто перетворюються на жертв з боку населення країн. Прикладом такої держави взято Україну та її населення. Акцентується увага на тому, що мігранти в силу свого складного положення, в чужій країні підпадають під прояви негативного ставлення населення внаслідок ряду соціальних, політичних та економічних причин.

Найважливіше місце серед глобальних проблем займає міграція, яка охоплює переважно більшість країн світу, та масштаби якої стрімко зростають. Масштабність переміщення мігрантів з країн до країн призводить до зростання етнокультурної та етноконфесійної різноманітності соціумів. Тому для формування та вдосконалення міграційної політики дана проблема є актуальною, так як перебування мігрантів на території держави до якої вони приїхали, ускладнює їх становище, породжуючи неприязнь та негативні прояви з боку корінних жителів, що призводить до нестабільних політичних та соціальних проявів в країні, вирішення яких є найважливішою задачею для спеціалізованих державних органів та установ.

Прийжджаючи з різних країн світу, мігранти яким притаманна своя культура, цінності та спосіб життя, належачи до певної раси та етносу відповідно будуть відрізнятися від корінного населення приймаючої держави. Культурно-комунікативна та соціально-психологічна своєрідність, що властива кожній етнічній спільноті, на практиці зумовлює проблемний характер міжетнічного спілкування. Його учасники, в тому числі нелегальні мігранти, стикаються з труднощами взаємодії з тими, чия культура відрізняється від їх власної. Замість повсюдних консенсусних взаємин різних етнічних груп до яких, зазвичай належать мігранти, у рамках єдиного соціуму, поваги та прийняття їх культурної своєрідності, урахування прав і законних інтересів, значно частіше відбуваються зовсім інші процес [1]. Тому необхідно проаналізувати становище мігрантів та належність їх до різних етнічних груп, наслідки перебування їх на території іншої держави, співіснування з суспільством країни до якої вони прибули, та встановити причини зародження у корінного населення негативного відношення до мігрантів як до «чужих», що визначається у такому феномені як ксенофобія. Але перед дослідженням ксенофобії в Україні та інших країнах, необхідно визначити науково-теоретичну основу цього поняття.

В сучасній науці лише нещодавно з'явилися наукові напрямки дослідження та вивчення такого феномену як «ксенофобія». Цій проблематиці присвячували свої праці, зокрема, Н. Паніна, В. Паніотто, Л. Гудков, Ю. Левада, А. Кельберг, О. Верховський, Е. Паїн, Л. Дробіжева, В.М. Ростомова, А. Кутїн, В. Явір тощо.

Термін «ксенофобія» походить від грецьких слів кsenos, що означає «чужинець», «незнайомец», та phobos – «страх», тобто страх перед чужим. Але, попри широке вживання цього терміна, й досі не існує загальноприйнятого його визначення. Якщо проаналізувати довідкову літературу, то можна звести зміст ксенофобії до наступного: це стан, що проявляється у нав'язливому страхові стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, незвичного, чужоземного; ненависть, нетерпимість, неприязнь до представників іншої нації, віросповідання, культури, іноземців чи представників інших регіонів, а також до чогось незнайомого, незвичного, чужого [2].

В цілому ксенофобія – це складний, комплексний, багаторівневий феномен, в основі якого багато факторів – фізіологічних, психологічних, соціальних, політичних, економічних, демографічних, культурно-історичних тощо. Відтак її аналіз можна здійснювати з позицій різних наук – соціології, психології, політології, філософії, конфліктології, культурології, історії тощо. Але джерела, основні передумови та механізми цього явища – соціально-психологічні.

Тому доцільно застосувати соціально-психологічний ракурс аналізу. Вивченню ксенофобії як соціально-психологічного явища присвячувалося небагато спеціальних досліджень.

А. Кельберг пропонує яскраве, образне визначення ксенофобії: це «опредметнена, матеріалізована, наділена ідеологічною концепцією ілюзія чужого та незнайомого за усвідомленої безпорадності перед ним, коли з'являється саме той фантастичний страх, що звільняє від будь-якої відповідальності за напрям думок, а у крайньому, екстремальному стані – і за характер дій». Крім цього, автор у своїй статті наводить думку О. Леонтьєв, який стверджує, що «ксенофобію можна уявити як соціально-психологічне явище, де образ ворога створюється переважно уявою» [3].

Етнофобія є різновидом ксенофобії як загального явища та виступає у вигляді нетолерантного ставлення до представників інших соціальних груп за расовою або етнічною ознакою.

Доцільно дещо доповнити визначення ксенофобії щодо відношення до нелегальних мігрантів: це негативне, емоційно забарвлене, ірраціональне за своєю природою (але приховане псевдорациональними обґрунтуваннями) ставлення суб'єкта до певних спільнот чи їх конкретних представників – «чужих», «інших», у нашому випадку до мігрантів. Вона породжується, перш за все, в результаті бачення у нелегальних мігрантах відхилення від певної норми, еталоном якої є наше «я», норми і цінності нашої групи, в результаті нездатності і небажання побачити в них рівноправного партнера, визнаючи його право на «іншість». Ксенофобія проявляється у відповідних соціальних настановленнях суб'єкта, упередженнях та забобонах, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому. Вона є результатом формування у індивіда (групи) негативної ідентичності. Персоніфікація небезпеки, відповідно, отримує винятково негативне забарвлення. Через це конструюється специфічний образ «чужого» – «образ ворога» мігрантів, яким приписуються негативні риси, часто неіснуючі вади та антилюдські якості (агресивність, ворожість, таємні умисли тощо), за яким вже неможливо побачити конкретну людину. До критерію «чужий» не відносяться лише расові та етнічні відмінності, «чужі» можуть визнаються і на підставі соціальних, економічних та інших відмінностей та орієнтації. Ксенофобія – це як зброя тих, хто програє. «Чужий» повинен заплатити за невдачі «своїх», особливо, якщо він знаходиться в кращому становищі. За таких умов, мігранти оцінюються не як індивідуум, а як представник ворожого етносу.

Крім поняття «ксенофобії», слід визначити що таке віктимність, якою наділені мігранти. В сучасній юридичній та соціологічній

літератури досить довгий час йшли дебати про визначення категорій віктимології. І вчені прийшли до висновку, що дана наука побудована на трьох основних категоріях, які можна віднести до нашого дослідження це: жертва злочину, в нашому випадку це мігранти; віктимність мігрантів, тобто сукупність певних властивостей бути жертвою злочину чи негативних проявів та віктимізація, яка визначає, сам процес перетворення мігрантів на жертву будь-якого негативного соціального явища.

На думку А. Кутїна, при реалізації міграційної політики всім державам світу приходиться враховувати два важливих моменти: по-перше, віктимологічній небезпеці в більшій мірі підлягають самі мігранти; по-друге, нелегальна міграція погрожує безпеці населення країни, в якій вони осідають, а це в свою чергу породжує тривогу і агресію корінного населення, які проявляються на ґрунті ксенофобії та інших злочинних посягань по відношенню до мігрантів [4].

Якщо мігранти є жертвою в даному дослідженні, то до останніх категорій віктимології, які тісно пов'язуються одна з одною, є віктимність та віктимізація. Віктимність – це стабільні типові соціальні та соціально-психологічні властивості, які підвищують здатність стати жертвою, а віктимізація – це процес перетворення людини (нелегальних мігрантів), якій притаманні певні властивості на жертву будь-якого негативного явища. Як бачимо, що ксенофобія це як фактор віктимності мігрантів, як результат становища мігрантів жертвами соціальних проявів в силу своїх своєрідних властивостей.

Об'єкти ксенофобії можна класифікувати й за расовими, етнічними, релігійними, класовими, територіальними ознаками. Ю. Левада серед об'єктів ксенофобії виокремлює як конкретні групи (представників іншої релігії, раси, національності тощо), так і загалом всіх «чужих» («узагальнений чужий») [5].

Наприклад, В. М. Ростомова виділяє такі види ксенофобії стосовно її об'єктів: расові та етнічні фобії (етнофобії), що визначають упередження і дискримінацію щодо осіб іншої раси чи етнічної групи (прикладом, може слугувати білий і чорний расизм, антисемітизм, сіно фобія – фобія стосовно китайців та ін.); релігійні фобії, що визначають страх і упередження щодо прихильникам різних релігійних орієнтацій (наприклад, ісламофобія); фобії стосовно груп, які відрізняються за соціальними, культурними, матеріальними та фізичними ознаками [6].

До останньої групи входить широке коло соціальних фобій, до яких можна віднести і мігрантофобію, але про неї дещо пізніше. Важливо враховувати, що коли об'єктом ксенофобії стає окремий суб'єкт, то

ксенофоб сприймає його не в його суб'єктності, не як особистість, а як типового представника, члена певної соціальної групи «чужинців».

Ксенофобія як вже згадувалося може проявляти себе у формах, зокрема у вигляді расизму, антисемітизму, упередженому ставленні до деяких на національностей, дискримінації мігрантів, біженців тощо. Мігранти, можуть піддаватися такій формі прояву ксенофобії, як дискримінація, тобто позбавлятися різних соціальних, політичних або економічних прав (наприклад, неможливості отримати належну медичну допомогу, або невивплата заробітної плати тощо); переслідуванням через економічне походження, національність, світогляд та інші соціальні чинники. Акти дискримінації щодо мігрантів можуть відбуватися відкрито або таємно, вони можуть отримати загальне поширення, виконуватися відкрито чи анонімно, це можуть бути поодинокі випадки або систематичні тощо. Мігранти, як група міжнаціональна, можуть відчувати дискримінацію, зокрема расову, яка може бути як прямою так і непрямою [7]. Пряма дискримінація мігрантів, в моєму розумінні, – це будь-яке розрізнення мігрантів, засноване на таких ознаках, як раса, колір шкіри, мова, релігія, громадянство або країна походження чи етнічне походження, що не має об'єктивного і розумного пояснення або виправдання. Непряма дискримінація мігрантів, має місце тоді, коли явно нейтральний фактор, як то вимога, критерій або практика, не можуть бути виконанні особами, котрих об'єднують за ознаками, як то «раса», колір шкіри, мова, релігія тощо, або створюють для них незручні обставини, за винятком ситуації, коли цей фактор має об'єктивне і розумне виправдання. Одним з найпоширеніших прикладів дискримінації в Україні за національною ознакою мігрантів є банальне квартирне питання. Точніше, питання оренди житла, яке для іноземця стає проблемним. Як тільки власники квартир довідаються, що потенційний квартиронаймач – іноземець, відразу як мінімум ціна злітає у два рази, а частіше взагалі лунає відмова.

Україна сьогодні належить до держав, що приймають значні потоки іммігрантів. Сучасна проблемна ситуація у сфері міжетнічної взаємодії, потреба, яка назріла в досягненні конструктивного діалогу культур, породжують актуальність розгляду питання толерантності в процесі адаптації мігрантських груп, що опинилися в інших, «чужинних» їм етнокультурних умовах. Слід зазначити слабку розробленість питань, які пов'язані з положенням мігрантів, відношенням до них місцевого населення, культурного потенціалу цінності толерантності для зниження рівня напруженості між мігрантами і приймаючим соціумом. З іншого боку, останнім часом з'являється немало досліджень, присвячених аналізу принципу толерантності, видання яких багато

в чому здійснюється зусиллями ЮНЕСКО і Генеральної толерантності. Практична потреба і недостатня теоретична розробленість зазначених проблем визначають необхідність розгляду міграційної політики держави.

Мігрантофобія має подвійне підґрунтя в Україні. По-перше, економічне – позаяк новоприбулі, багато з яких мають високу професійну кваліфікацію, потребують робочих місць і, таким чином, створюють конкуренцію місцевим жителям, що в умовах зростаючого безробіття не може не викликати негативної «реакції побоювання». До того ж, намагаючись закріпитися на новому місці, що для них і їхніх родин означає, по суті, фізичне виживання, вони ладні працювати більше і добросовісніше, аніж місцеві претенденти на робочі місця. По-друге, мігранти, які народилися і довго жили в Середній Азії та Закавказзі, є носіями особливої синтетичної культури, що одразу виокремлює їх з місцевого середовища: вони менше пиячать, лаються, відвертіші, тяжіють до встановлення близьких стосунків з сусідами, що викликає роздратування порівняно більше зруйнованого корозією українського суспільства [8]. Приїхавши до чужої країни, мігранти, а особливо нелегальні мігранти, із-за свого нелегального становища, стараються бути дещо толерантними.

Природно, проблема толерантності встає і перед «середовищем» – місцевими жителями, які – хочуть вони того чи ні, повинні встановлювати та розвивати контакти з іммігрантами. Прикладом можна взяти дослідження В. Паніотто, який за допомогою шкали Богардуса проаналізував опитування населення України у 2007 році. Так, у 2007 р. населення погоджувалося допустити мігрантів як членів своєї сім'ї та друзів; готові бачити мігрантів тільки як гостей України або взагалі не пускати в Україну становить 45 % [9].

Іммігранти відіграють свою специфічну роль у житті українського суспільства, динаміці соціальних процесів, формуванні етнодемографічної структури української нації. І хоча загальна чисельність етнічних груп цілком незначна, швидкі темпи їх збільшення вказують на імміграційне походження, тобто можливість подальшого поповнення шляхом імміграції. Створені іммігрантські діаспори потребують підтримки влади, зокрема, організації мовного, правового навчання, сприяння у вирішенні соціально-економічних питань, допомоги національно-культурним громадським організаціям, заохочення різних форм взаємодії.

Однак мігранти в Україні – легальні, нелегальні й біженці – дуже часто відчуваючи матеріальну скруту, невлаштованість і соціальну ізольованість, організуються за національною ознакою і вишуку-

ють розв'язання своїх проблем у торгівлі, контрабандних операціях, незаконному промислі, шахрайстві та злочинстві, організованих злочинних групах. Не отримуючи захисту від держави, потребуючи її навіть більше, ніж представники приймаючого суспільства, маса нелегальних іммігрантів йде під заступництво організованій злочинності. Остання, таким чином, приймає на себе функції держави, стає системоутворюючим суспільним інститутом.

Супутні міграції формують антиміграційні настрої в суспільстві, зокрема: 1) неконтрольований приток мігрантів різко ускладнює соціальну обстановку, дестабілізує ринки праці, житла, сприяє підвищенню навантаження на соціальну і інженерну інфраструктуру; 2) міграція погіршує санітарно-епідеміологічну обстановку; 3) міграція сприяє криміналізації обстановки і зростанню злочинності; 4) мігранти захоплюють ключові позиції соціально-економічного життя. І це далеко не повний перелік аргументів, які висувуються супротивниками прийому іммігрантів [10].

Подібні аргументи, домінуючі в суспільстві, небезпідставні: серед мігрантів, а особливо нелегальних мігрантів є і злочинці, і наркоторговці, які переслідують інші, асоціальні цілі. Негативне ставлення до мігрантів пояснюють традиційним недовірою до сфери торгівлі та підприємництва, переконаністю, що приїжджі «виживають корінне населення з насиджених місць» і «живуть краще корінного населення», а також боязною трудової конкуренції. Є думка про те, що іноземець забере робоче місце або буде отримувати більше, ніж місцевий мешканець. Расизм є скрізь – в Америці, Канаді, Франції – але потрібен закон, який би чітко обумовлював, що можна іноземцю, а що не можна. При цьому соціально-економічна ситуація в країні повинна бути позитивною та стабільною, тоді і громадяни не будуть настільки агресивні. Вельми характерним у «антимігрантском» комплексі є думка, що мігранти прокладають собі шлях хабарями, а їх правопорушення залишаються безкарними. Таке ставлення до мігрантів і дискримінаційна політика щодо них часто виправдовуються посиланнями на те, що вони не представляють ніякої економічної цінності для приймаючої країни, а лише прагнуть «поживитися за рахунок корінного населення», – хоча очевидно, що вакансії, зайняті мігрантами, не можна назвати привабливими. Проте негативна репутація багатьох мігрантських співтовариств стає проблемою незалежно від того, наскільки вона виправдана. І тому міграційна політика і населення України опинилися не готові до такого сценарію розвитку міграційної ситуації. Це призвело до надзвичайних масштабів незаконної міграції та до зростання ксенофобії в окремих регіонах країни

серед місцевого приймаючого населення. Тому не дивно, що значна частина українського суспільства штучно заражена ксенофобією, сповідує принципи недовіри та агресії стосовно мігрантів і, керуючись нав'язаним стереотипом «мігрант-ворог», схвалює послідовно-жорсткі дії силових структур стосовно іноземців.

Показовим є те, що «мігрантофобія» в українському суспільстві і, в першу чергу, в органах внутрішніх справ взагалі є вибірковою: нейтральне ставлення до іноземців європейського типу поєднується з настороженим ставленням до представників інших етнічних груп. Відмінність кольору шкіри, розрізу очей, мовний акцент або інші ознаки неєвропейського типу обов'язково привертають увагу правоохоронців і стають підставою для необґрунтованих актів примусу – затримання і доставляння у міліцію та примусового проведення дактилоскопії. В окремих випадках такі затримання поєднуються з відверто образливими і неприкрито расистськими висловами на їх адресу, жорстоким ставленням і побиттям.

Останнім часом дехто вважає, що таке відношення працює на згуртування нації: є корінна, або титульна нація, що дала назву країні, і в неї мають бути якісь переваги, а тому ксенофобія щодо інших – це добре. Дехто пропонує ввести в паспорти графу «національність», відстежувати, щоб на всіх керівних позиціях кількість етнічних українців було не меншою, ніж статистичне співвідношення. Дивно, як кепсько люди засвоюють уроки історії, пропонуючи прості, але тупикові рішення. Що стоїть біля джерел ксенофобії? Це дискусійне питання. Різні вчені висували різні теорії, але навряд чи можна сказати, що з цього приводу є чіткі уявлення. Одна з них, що базується на певному емпіричному підтвердженні, – теорія «козла офірного». Згідно з цією теорією, одним із чинників посилення ксенофобії є погіршення становища маси людей: чим воно гірше, тим швидше люди намагаються знайти «винуватця». Зазвичай знайти ворога їм допомагає влада, оскільки це «громовідвід», що відвертає увагу від дій самої влади. Тому мігранти, які в силу свого скрутного становища, наділенні властивостями жертви, стикаються на кожному кроці з несправедливими судженнями та проявами корінного населення. Крім козла офірного, у ксенофобів є вороже уявлення про групи людей, яких слід побоюватися, оскільки вони становлять конкуренцію, мають кращі здібності і більше пристосовані до життя. Ксенофобія – це ще й спроба виправдати свої вади з погляду етнічних стереотипів. Але люди цього не усвідомлюють і намагаються наділити тих, кого не люблять, власними негативними якостями.

Згідно досліджень В. Явір виділяють такі причини ксенофобних настроїв в сучасній Україні: 1) слабка інтеграція іноземців у місцеві громади, що спричиняє побоювання та ізоляцію з боку корінного населення; 2) міф про можливе захоплення робочих місць і наступний ріст конкуренції на ринку праці; 3) політичний фактор (вплив із-за кордону та внутрішні політичні ігри, виборчий процес тощо); 4) відсутність чіткої державної позиції відносно визнання факту існування ксенофобних та расистських настроїв, що переростають в організовані форми насильницьких дій; 5) загальне падіння рівня культури та утворення на тлі росту негативної стереотипізації свідомості основної маси населення країни; 6) пасивна, а найчастіше, і негативна роль ЗМІ в процесі формування громадської думки відносно мігрантів, з приводу їх держав де відбуваються війни, конфлікти, які швидко висвітлюються в ЗМІ і підвищують рівень побоювання та недовіри до інших етнічних груп, які складаються з мігрантів [11].

Як пояснюють соціологи, у суспільстві ще не дозріли до розуміння сучасної проблеми ксенофобії. На міліцію в питаннях толерантності краще не розраховувати: чимало її представників самі «хворі на ксенофобію». Як відомо, толерантність в країні починається з виховання в сім'ях, де з покоління в покоління передають негативні міфи про інші народи. Одна з причин як вже згадувалось, прояву ксенофобії – збільшення кількості трудових мігрантів. На жаль, як зазначають експерти, наші співвітчизники не готові сприймати трудових мігрантів у себе в країні. І це в той час, коли, за даними Світового банку, українці посідають п'яте місце у світі за кількістю мігрантів (випереджають нашу країну за цим показником тільки Мексика, Індія, Китай та Росія). З України на заробітки виїхало 6,6 млн. громадян. Це молоді люди працездатного віку. На їх місце до країни прибувають мігранти з інших країн. Як правило, це некваліфікована робоча сила з Азії та Африки. Україна перетворюється на буферну зону. Потрібно створювати квоти на іноземну робочу силу, надавати своїм громадянам гарантії на працевлаштування – це буде посилювати толерантне ставлення до новоприбулих [12].

Характерною рисою сучасної України є наявність на її території великої кількості іноземних громадян. В той же час, слід відзначити, що найчастіше їх перебування в Україні тимчасове та зумовлено їх унікальним положенням між Сходом та Заходом, та призводить до тяжких наслідків для мігрантів. За даними МВС України фіксують чітку тенденцію зростання злочинів, вчинених стосовно іноземців: упродовж шести останніх років кількість протиправних посягань, внаслідок яких постраждали громадяни іноземних держав, збільшилася вдвічі.

М. В. Нікішина виділяє, що загальний рівень ксенофобії залежить і від рівня освіти – чим вищим є рівень освіти, тим нижчими є рівні ксенофобії. Крім того, цей показник залежить від типу населеного пункту та віку : в місті він нижчий, ніж у селі. Серед україномовних українців 42 % сільських жителів мають найвищий рівень ксенофобії, серед російськомовних українців – 21 % жителів села, а серед росіян – 16 %. Чим вищий є вік респондентів, тим вищий у них рівень ксенофобії, і найнижчий він серед молоді [13].

З приводу молоді можна депо не погодитись згідно висновків соціологічного опитування так, як в сьогоденній ситуації в Україні, зростає рівень інтолерантності серед молодого покоління. Найбільш тривожною тенденцією у стрімкому зростанні рівня антисемітизму є те, що впродовж останніх років найбільш інтенсивне зростання нетерпимості до євреїв, які є мігрантами, при чому нелегальними, уражає 18-20 років. Якщо загальний рівень ксенофобії найбільший серед старших вікових груп, то рівень антисемітизму серед молоді найвищий, велика кількість молоді не хочуть бачити євреїв жителями України [14].

На основі особистого соціологічного дослідження мною, як автором даної статті, було проведено соціологічне дослідження в Одеському регіоні серед студентського середовища, яке показало, що негативне ставлення викликають ті студенти-іноземці, які конкурують з «аборигенами» в самому студентському середовищі, тобто претендують на високий статус у групі, кращі знання чи оцінки, прихильність осіб протилежної статі або ж навіть розглядаються як конкуренти на ринку праці, оскільки бажають залишитися в Україні, а не повернутися на батьківщину. Незважаючи на багатонаціональний склад громади, до числа небажаних іноземців найчастіше відносять китайців, в'єтнамців, вихідців з арабського світу, представників негроїдної раси, а також «заклятих друзів» – для одних це «москалі», для інших – «западєнці», для багатьох «молдовани» чи будь-хто, хто прагне працювати на ринках, у сфері послуг і т. ін. Варто відзначити, що й мігранти не дуже люблять «місцевих», звинувачуючи їх у лінощах, кумівстві, зверхності у стосунках.

Крім того, дуже швидко в країні набирає розвитку рух скінхедів. Скінхеди не тільки ускладнюють кримінальну ситуацію в Україні, але і фактично піддають небезпеці її цілісність, оскільки їх діяльність зачіпає найтоншу сферу міжнаціональних відносин. Українські скінхеди запевняють, що кількість їхніх послідовників зростає щороку. Ця тенденція зараз представляє найбільш небезпечну загрозу в першу чергу для «нових» етнічних меншин в Україні та вимагає серйозної уваги з боку громадськості і державних органів.

На сьогодні в Україні продовжує існувати низка організацій і рухів з різним ступенем радикальності, що проголошують або ідею необхідності підтримання чистоти білої раси у цілому або тезу «Україна виключно для українців». Так, наряду з українськими осередками таких загальновідомих міжнародних расистських угруповань, як «White Power», «Blood & Honour», «World Church of the Creator – Україна», у державі поширили свій вплив на суспільство такі організації і об'єднання, як «Українська націонал-трудова партія», «Патріот України», «Слава і Честь» тощо, активісти яких неодноразово брали участь у виступах проти так званого «засилля не українців» [15].

За даними дослідження, найбільш чисельні групи скінхедів були зафіксовані у Києві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові, Севастополі, Чернігові та Автономній Республіці Крим. Якщо у Росії масштаб скінхедівського руху обчислюється десятками тисяч осіб, то в Україні, за попередніми даними МВС України, сьогодні нараховується не менш як 500 осіб віком від 14 до 27 років, об'єднаних у групи чисельністю від 20 до 50 осіб без чіткої структури та організаційної побудови. Як відзначають автори дослідження, саме з 2005 року у Львові та Харкові стають регулярними закриті фестивалі неонацистських музичних гуртів з України та Росії, організовані неофіційною Українською націонал-трудовою партією з піснями «відверто расистського характеру». «Організація «Патріот України», яка протягом 2007 року провела серію маршів зі смолоскипами у Києві та Харкові, використовуючи ксенофобські та расистські гасла, регулярно організує для активістів руху так звані воєнізовані «вишколи» на покинутих промислових об'єктах, у лісових таборачах, туристичних базах», – йдеться у тексті дослідження [16].

Отже, можна зробити ряд висновків серед яких той, що ксенофобія, безумовно, явище негативне, емоційно насичене ставлення суб'єкта до певних людських спільнот та їх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виявляється у відповідних соціальних установках суб'єкта, забобонах і упередженнях, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому. У сучасному світі ксенофобія є як соціальною, так і політичною проблемою. Кількість іноземців в Україні постійно зростає. Об'єктами ксенофобії можуть бути як конкретні групи – представники чужої релігії, раси, нації, держави тощо, так і всі «чужі», тобто мігранти, а особливо нелегальні, які наділенні високою віктимністю.

Сам факт проживання іноземців в будь-якій державі обумовлює виникнення проблем взаємодії з місцевим етносом (етносами). І як тільки погіршується соціально-економічна ситуація, взаємини з «чужими» набувають рис культурної, етнічної, мовної, релігійної або іншої

ворожнечі. Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до збільшення проявів ксенофобії. Причини цього явища полягають у зростанні соціальних та економічних проблем в суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі.

Сумно, але факт: у нашої сучасної молоді зростає рівень ксенофобії, який проявляється в формуванні скінхедівських рухів. Неприйняття «чужого» руйнує перспективу країни на повноцінне життя у світі. Ксенофобія, по суті, – різновид тяжкої громадянської обмеженості.

Бібліографічний список

1. Нікішина М. В. Ставлення до іммігрантів в українському суспільстві: вплив держави на вирішення проблем [Електронний ресурс] / М. В. Нікішина. – Режим доступу : [http:// www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2008.../07.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2008.../07.pdf)
2. Великий тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovyk.net>
3. Кельберг А. А. Ксенофобія як соціально-психологічний феномен / А. А. Кельберг // Вестник СПбГУ. Сер. 6. – 2004. – Вип. 2. – № 13. – С. 49.
4. Кутьин А. Виктимология миграционных процессов в России / А. Кутьин // Профессионал. – 2007. – № 2. – С. 35.
5. Левада Ю. А. Обобщенный чужой / Ю. А. Левада // Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2004. – № 3. – С. 42-45.
6. Ростомова В. М. Психолого-педагогічні та правові аспекти попередження ксенофобії у молодіжному середовищі / В. М. Ростомова // Педагогічний альманах. – 2011. – № 12. – Ч. 1. – С. 275.
7. Проник О. Види та форми проявів ксенофобії в Україні / О. Проник // Митна справа. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – С. 226.
8. Ксенофобія-виклик сучасності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.umdpl.info/index.php?id=1258643127>
9. Паніотто В. Динаміка ксенофобії й антисемізму в Україні (1997-2007) / В. Паніотто // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 206.
10. Мукомель В. И. Грани интолерантности (мигрантофобии, этнофобии) / В. И. Мукомель // Социологические исследования. – 2005. – № 2. – С. 56-66.
11. Явір В. Спалах історичної ксенофобії в Україні: від політики до суспільного протистояння / В. Явір // Сучасна українська політика: політика і політологи про неї. – К., 2008. – Вип. 14. – С. 383-384.
12. Що таке ксенофобія? Офіційний сайт юридичної клініки «Захисник» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// lawhelp.dli.donetsk.ua](http://lawhelp.dli.donetsk.ua)
13. Нікішина М.В. Ставлення до іммігрантів в українському суспільстві: вплив держави на вирішення проблем [Електронний ресурс] / М. В. Нікішина. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2008.../07.pdf>

14. Левада Ю. А. Обобщенный чужой / Ю. А. Левада // Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2004. – № 3. – С. 42-45.
15. Захист від дискримінації, расизму та ксенофобії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1298355454>
16. Що таке ксенофобія? Офіційний сайт юридичної клініки «Захисник» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawhelp.dli.donetsk.ua>

Статья посвящена анализу проявлений ксенофобии относительно мигрантов, которые становятся виктимными, т.е. жертвами со стороны местного населения. В качестве примера такого государства взята Украина и ее население. Акцентируется внимание на том, что мигранты в силу своего сложного положения в чужой стране подпадают под проявления негативного отношения населения из-за ряда социальных, политических и экономических причин.

The article is devoted the analysis of xenophobia in relation to migrants that pass into victims from the side of population of countries. As the example of such state is take Ukraine and its population. Attention is accented on that migrants by virtue of the difficult situation in a stranger country fall under the displays of negative relation of population from the row of social, political and economic reasons.

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2014

УДК 329.1/329.6

Пехник А. В., НУ «ОЮА»

ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕСУРСІВ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

В даній статті дається аналіз політичних ресурсів, з точки зору, їх створення та збереження. Головна увага приділяється питанням оптимізації політичних ресурсів, визначенню пріоритетних ресурсів на різних етапах розвитку політичного процесу, особливо в аспекті українського політичного процесу в рамках обміну ресурсами.

Ресурси, будучи вираженням матеріального і духовного потенціалу учасників владних відносин, завжди знаходяться в динамічному процесі обміну, використання, нарощування або, навпаки, виснаження. Суть влади саме в здатності мобілізувати ресурси, одержувати і використовувати їх так, щоб реалізувати намічені цілі. Контроль